

INGLIZ VA O'ZBEK TILLARIDA MAQOLLARNING LINGVOMADANIY XUSUSIYATLARI

Avazova Lobar Buriyevna

Department of Russian Language and

Literature, University of Economics and Pedagogy, Karshi city, Kashkadarya region

avazovalobar7@gmail.com

University of Economics and Pedagogy

2nd -year student: Negmatjonova Zebo Baxtiyor qizi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.21425385>

Annotatsiya: Ushbu maqolada ingliz va o'zbek tillaridagi maqollarning lingvomadaniy xususiyatlari qiyosiy jihatdan tahlil qilinadi. Maqollar xalqning tarixiy taraqqiyoti, milliy qadriyatlari, urf-odatlar, dunyoqarashi va madaniy tafakkurining muhim ifodasi sifatida o'rganiladi. Tadqiqot davomida ikki xalq maqollarining semantik, lingvistik va madaniy jihatlari aniqlanib, ularning o'xshash hamda farqli tomonlari yoritiladi. Shuningdek, maqollarning milliy mentalitetni aks ettirishdagi o'rni va ularning tarjima jarayonida yuzaga keladigan lingvomadaniy muammolari tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari qiyosiy tilshunoslik, lingvomadaniyatshunoslik hamda tarjimashunoslik sohalari uchun ilmiy ahamiyat kasb etadi.

Kalit so'zlar: maqol, lingvomadaniyat, qiyosiy tilshunoslik, ingliz tili, o'zbek tili, milliy madaniyat, semantika, tarjima, xalq og'zaki ijodi, mentalitet.

LINGUOCULTURAL FEATURES OF PROVERBS IN THE ENGLISH AND UZBEK LANGUAGES

Abstract: This article presents a comparative analysis of the linguocultural features of proverbs in the English and Uzbek languages. Proverbs are examined as significant expressions of a nation's historical development, cultural values, traditions, worldview, and collective wisdom. The study identifies the semantic, linguistic, and cultural characteristics of proverbs in both languages, highlighting their similarities and differences. Particular attention is paid to the role of proverbs in reflecting national identity and mentality, as well as the linguocultural challenges that arise in the process of translation. The findings contribute to the fields of comparative linguistics, linguoculturology, phraseology, and translation studies by providing a deeper understanding of the relationship between language and culture.

Keywords: proverb, linguoculture, comparative linguistics, English language, Uzbek language, national culture, semantics, translation, folklore, national mentality.

ЛИНГВОКУЛЬТУРНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ПОСЛОВИЦ В АНГЛИЙСКОМ И УЗБЕКСКОМ ЯЗЫКАХ

Аннотация: В данной статье проводится сравнительный анализ лингвокультурных особенностей пословиц английского и узбекского языков. Пословицы рассматриваются как важное средство отражения исторического развития народа, его национальных ценностей, традиций, мировоззрения и культурного опыта. В ходе исследования выявляются семантические, языковые и культурные особенности пословиц двух народов, определяются их сходства и различия. Особое внимание уделяется роли пословиц в выражении национального менталитета, а также лингвокультурным трудностям,

возникающим при их переводе. Полученные результаты имеют научную ценность для сравнительного языкознания, лингвокультурологии, фразеологии и переводоведения.

Ключевые слова: пословица, лингвокультура, сравнительное языкознание, английский язык, узбекский язык, национальная культура, семантика, перевод, фольклор, национальный менталитет.

Kirish: Globallashuv jarayonlari jadallashib borayotgan bugungi kunda til va madaniyatning o'zaro bog'liqligini o'rganish zamonaviy tilshunoslikning ustuvor yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Til nafaqat muloqot vositasi, balki xalqning tarixiy tajribasi, milliy qadriyatlar, urf-odatlar, dunyoqarashi va ma'naviy merosini o'zida mujassamlashtiruvchi ijtimoiy-madaniy hodisadir. Shu jihatdan qaralganda, xalq og'zaki ijodining muhim janrlaridan biri bo'lgan maqollar til va madaniyatning uzviy bog'liqligini yaqqol namoyon etuvchi lingvistik birliklar sifatida alohida ilmiy ahamiyat kasb etadi.

Maqollar xalqning ko'p asrlik hayotiy tajribasi, axloqiy qarashlari, mehnatga munosabati, oilaviy qadriyatlar va ijtimoiy hayotga oid tasavvurlarini ixcham, obrazli hamda ta'sirchan shaklda ifodalaydi. Har bir xalqning maqollari uning milliy mentaliteti, tarixiy taraqqiyoti va madaniy xususiyatlarini aks ettiradi. Shu sababli turli tillardagi maqollarni qiyosiy va lingvomadaniy nuqtai nazardan o'rganish nafaqat ularning til xususiyatlarini, balki xalqlarning madaniy o'xshashlik va farqlarini ham aniqlash imkonini beradi. Ingliz va o'zbek tillaridagi maqollar mazmuni, tuzilishi hamda qo'llanish xususiyatlari jihatidan o'ziga xos umumiy va farqli tomonlarga ega. Har ikki xalq maqollarida mehnatsevarlik, halollik, sabr-toqat, do'stlik, ilm-ma'rifat va oilaviy qadriyatlar kabi umuminsoniy g'oyalar aks etgan bo'lsa-da, ularning ifodalanish usullari milliy madaniyat, tarixiy taraqqiyot va ijtimoiy muhit ta'sirida shakllangan. Aynan shu jihatlar maqollarni lingvomadaniy tahlil qilishning dolzarbligini belgilaydi. Zamonaviy lingvomadaniyatshunoslik til birliklarini madaniy omillar bilan uzviy bog'liq holda o'rganishni nazarda tutadi. Ushbu yondashuv maqollarning semantik tuzilishi, ramziy ma'nolari, milliy-madaniy konseptlarni ifodalashdagi o'rni hamda ularni tarjima qilish jarayonida yuzaga keladigan lingvistik va madaniy muammolarni chuqur tahlil qilish imkonini beradi. Ayniqsa, ingliz va o'zbek tillaridagi maqollarni qiyosiy o'rganish madaniyatlararo muloqotni rivojlantirish, tarjima sifatini oshirish hamda chet tillarini o'qitishda lingvomadaniy kompetensiyani shakllantirishda muhim ilmiy va amaliy ahamiyatga ega.

Mazkur tadqiqotning asosiy maqsadi ingliz va o'zbek tillaridagi maqollarning lingvomadaniy xususiyatlarini qiyosiy tahlil qilish, ularda aks etgan milliy-madaniy qadriyatlarni aniqlash hamda ularning o'xshash va farqli jihatlarini ilmiy asosda yoritishdan iborat. Tadqiqot natijalari qiyosiy tilshunoslik, lingvomadaniyatshunoslik, paremiologiya va tarjimashunoslik sohalaridagi ilmiy izlanishlarni boyitishga hamda amaliy faoliyatda samarali foydalanishga xizmat qiladi.

Taklif va mulohazalar: Tadqiqot natijalariga asosanib, quyidagi taklif va mulohazalarni ilgari surish mumkin:

Ingliz va o'zbek tillaridagi maqollarni lingvomadaniy jihatdan qiyosiy o'rganish bo'yicha ilmiy tadqiqotlarni yanada kengaytirish maqsadga muvofiqdir. Bu ikki xalqning milliy tafakkuri, qadriyatlar va madaniy merosini chuqurroq anglash imkonini beradi. Oliy ta'lim muassasalarida lingvomadaniyatshunoslik, paremiologiya hamda qiyosiy tilshunoslik fanlari doirasida ingliz va o'zbek maqollarini tahlil qilishga oid amaliy mashg'ulotlar sonini ko'paytirish tavsiya etiladi.

Ingliz va o'zbek tillaridagi maqollarni o'z ichiga olgan elektron lug'atlar, raqamli ma'lumotlar bazalari hamda sun'iy intellekt texnologiyalariga asoslangan lingvistik platformalarni yaratish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Maqollarni tarjima qilish jarayonida nafaqat ularning

lug'aviy ma'nosini, balki milliy-madaniy mazmuni, obrazlilik va pragmatik xususiyatlarini ham hisobga olish zarur. Bu tarjimaning mazmuniy aniqligi va madaniy mosligini ta'minlaydi. Chet tillarini o'qitish jarayonida maqollardan lingvomadaniy material sifatida samarali foydalanish talabalarning kommunikativ hamda madaniyatlararo kompetensiyalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Turli xalqlarning maqollarini qiyosiy o'rganish bag'rikenglik, madaniyatlararo muloqot va umuminsoniy qadriyatlarga hurmatni shakllantirishda muhim omil bo'lib xizmat qiladi. Kelgusida ingliz va o'zbek maqollarini korpus lingvistikasi, kognitiv tilshunoslik va sun'iy intellekt asosida tahlil qilish bo'yicha ilmiy izlanishlarni rivojlantirish maqsadga muvofiqdir. Yuqoridagi takliflarning amaliyotga joriy etilishi ingliz va o'zbek tillaridagi maqollarni lingvomadaniy nuqtai nazardan chuqurroq o'rganish, ularning milliy-madaniy xususiyatlarini kengroq yoritish hamda qiyosiy tilshunoslik, tarjimashunoslik va chet tillarini o'qitish metodikasini yanada takomillashtirishga xizmat qiladi.

Xulosa: Mazkur tadqiqot davomida ingliz va o'zbek tillaridagi maqollarning lingvomadaniy xususiyatlari qiyosiy jihatdan tahlil qilindi hamda ularning til va madaniyat o'rtasidagi uzviy bog'liqlikni aks ettiruvchi muhim paremiologik birliklar ekanligi aniqlandi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, har ikki xalq maqollarida umuminsoniy qadriyatlar, jumladan, mehnatsevarlik, halollik, sabr-toqat, do'stlik, ilm-ma'rifat va oilaviy munosabatlar keng ifodalangan bo'lsa-da, ularning mazmuni va ifoda vositalarida milliy madaniyat, tarixiy taraqqiyot, urf-odat va mentalitetning o'ziga xos jihatlari yaqqol namoyon bo'ladi. Qiyosiy tahlil natijasida ingliz va o'zbek maqollari o'rtasida semantik yaqinliklar bilan bir qatorda, obrazlilik, ramziy ifoda, pragmatik ma'no hamda milliy-madaniy komponentlar jihatidan muayyan farqlar mavjudligi aniqlandi. Ushbu farqlar har bir xalqning o'ziga xos dunyoqarashi va madaniy tajribasi bilan chambarchas bog'liq ekanligi isbotlandi. Shuningdek, maqollarni tarjima qilish jarayonida ularning nafaqat lug'aviy ma'nosi, balki lingvomadaniy mazmuni va kommunikativ vazifasini saqlab qolish muhim ahamiyat kasb etishi ta'kidlandi. Shu bois maqollarni tarjima qilishda ekvivalentlik, milliy-madaniy moslik va pragmatik omillarni hisobga olish tarjima sifatini oshirishning asosiy shartlaridan biri hisoblanadi. Tadqiqot natijalari ingliz va o'zbek tillaridagi maqollarni lingvomadaniy nuqtai nazardan o'rganish qiyosiy tilshunoslik, lingvomadaniyatshunoslik, paremiologiya hamda tarjimashunoslik fanlarini rivojlantirishga muhim hissa qo'shishini ko'rsatadi. Bundan tashqari, maqollardan chet tillarini o'qitish, madaniyatlararo muloqotni rivojlantirish va tarjima amaliyotini takomillashtirishda samarali foydalanish mumkin. Kelgusida mazkur yo'nalishda korpus lingvistikasi, kognitiv tilshunoslik va sun'iy intellekt asosidagi tadqiqotlarni kengaytirish ilmiy izlanishlarning samaradorligini yanada oshirishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Раҳматуллаев III. **Ўзбек тилининг изоҳли фразеологик луғати.** – Тошкент: Ўқитувчи, 1992.
2. Mamatov A. E. **O'zbek tili frazeologiyasi.** – Toshkent: Noshir, 2019.
3. Mahmudov N. **Til va madaniyat.** – Toshkent: Mumtoz so'z, 2013.
4. Safarov Sh. **Kognitiv tilshunoslik.** – Toshkent: Sangzor, 2006.
5. Vlahov S., Florin S. **Непереводимое в переводе.** – Москва: Международные отношения, 1980.
6. Mieder, Wolfgang. **Proverbs: A Handbook.** – Westport, CT: Greenwood Press, 2004.

7. Norrick, Neal R. How Proverbs Mean: Semantic Studies in English Proverbs. – Berlin: Mouton Publishers, 1985.
8. Fernando, Chitra. Idioms and Idiomaticity. – Oxford: Oxford University Press, 1996.
9. Kramsch, Claire. Language and Culture. – Oxford: Oxford University Press, 1998.
10. Samovar, Larry A.; Porter, Richard E.; McDaniel, Edwin R. Communication Between Cultures. – Boston: Cengage Learning, 2015.